

Jerzy Skrzypczyk

UWAGI O PRZYBLIŻONYCH METODACH ROZWIĄZYWANIA RÓWNAŃ OPERATOROWYCH
W \mathcal{E} -ŁAŃCUCHOWYCH PRZESTRZENIACH BANACHA

Streszczenie: Rozpatrzono równanie operatorowe $Ax+Bx=x$ w domkniętym i ograniczonym wypukłym podzbiórze T zupełnej, metrycznej przestrzeni \mathcal{E} -łańcuchowej. Przedstawiono i udowodniono twierdzenia o istnieniu rozwiązań równania operatorowego. Głównym wynikiem pracy jest twierdzenie: jeżeli A jest operatorem pełnociągłym, B operatorem (\mathcal{E}, η) - jednostajnie, lokalnie zblizającym to istnieje w T co najmniej jedno rozwiązanie równania operatorowego. Pokazano zastosowanie na przykładzie losowego, nieliniowego równania całkowego typu Wolterry-Fredholma II-rodzaju:

$$x(t,w) = z(t,w) + \int_0^t k(t,s,w)f(s,x(s,w),w)ds + \\ + \int_0^{\infty} h(t,s,w)g(s,x(s,w),w)ds,$$

w przedziale czasowym nieograniczonym.

Wstęp

Przybliżone metody rozwiązywania równań operatorowych różnych typów znalazły bardzo obszerne opracowanie w literaturze matematycznej. Do najbardziej klasycznych wyników w tej dziedzinie należą: twierdzenie Banacha o punkcie stałym operatora oraz twierdzenie Schaudera [2, 3]. W 1955 roku M.A. Krasnosielskij uogólnił wyniki Banacha i Schaudera formułując dla równania:

$$x = Ax + Bx \quad (1)$$

następujące twierdzenie [1]: niech T będzie domkniętym i ograniczonym podzbiorem wypukłym przestrzeni Banacha X ; niech A i B będą operatorami nieliniowymi określonymi na T o wartościach w X . Jeżeli:

- (i) $Ax + By \in T$ dla $x, y \in T$;
- (ii) operator A jest pełnociągły;
- (iii) operator B jest zblizający w T ;

wówczas istnieje co najmniej jeden punkt stały x' tzn.

$$x' = Ax' + Bx'.$$

Biorąc pod uwagę fakt, że w 1961 roku M. Edelstein [5] uogólnił twierdzenie Banacha na (\mathcal{E}, η) - jednostajnie, lokalnie zblizajace operatory, nasuwa się pytanie, czy nie da się w analogiczny sposób wzocnić twierdzenia Krasnosielskiego. Próba odpowiedzi na to pytanie zawarta jest w pracy.

Definicje i oznaczenia

Zanim przystąpimy do zasadniczej części rozważań sformułujemy określenia pewnych pojęć, co do których mogłyby powstać wątpliwości.

Definicja 1 [5] Niech X będzie przestrzenią metryczną z metryką d . Odwzorowanie A przestrzeni X w siebie ($A: X \rightarrow X$) nazwiemy (\mathcal{E}, η) - jednostajnie, lokalnie zblizajacym, jeżeli

$$\exists \varepsilon > 0 \quad \exists 0 \leq \eta < 1 \quad \forall p, q \in K(x, \varepsilon) \Rightarrow d(Ap, Aq) \leq \eta d(p, q),$$

gdzie $K(x, \varepsilon) := \{y: d(x, y) < \varepsilon\}$. Przez $\overline{K(x, \varepsilon)}$ rozumiemy domknięcie kuli K w naturalnej metryce przestrzeni X .

Definicja 2 [5] Przestrzeń metryczną X nazwiemy ε -łańcuchową jeżeli dla każdego $\varepsilon > 0$ i każdej pary $p, q \in X$ istnieje skończony zbiór punktów $p = x^0, x^1, \dots, x^n = q$ tej przestrzeni spełniających relację:

$$d(x^{i-1}, x^i) < \varepsilon, \quad i=1, 2, \dots, n.$$

Definicja 3. [5] Będziemy mówić, że podzbiór T przestrzeni metrycznej X jest wypukły w sensie Menger'a, jeżeli dla każdej pary $p, q \in T$ istnieje punkt $r \in T$, taki, że

$$d(p, q) = d(p, r) + d(r, q).$$

Uwaga. Zauważmy, że domknięty i ograniczony, wypukły podzbiór T przestrzeni Banacha X , jest wypukły w sensie Menger'a. Fakt ten będzie później wykorzystany.

Przejdziemy teraz do sformułowania głównych wyników.

Metoda kolejnych przybliżeń i odwracalność odwzorowań

Dla zachowania kompletności rozważań podany zostanie z nowym dowodem wynik osiągnięty przez Edelsteina.

Wykorzystując relacje (5) i (6), z własności postępu geometrycznego otrzymamy

$$\begin{aligned} d(x^{m+k}, x^m) &\leq \eta \sum_{j=0}^{k-1} [d(p_1^{m+j}, p_2^{m+j}) + d(p_2^{m+j}, p_3^{m+j}) + \dots + d(p_{N-1}^{m+j}, p_N^{m+j})] < \\ &\leq \eta \sum_{j=0}^{k-1} \eta^{m+j} [d(p_1^1, p_2^1) + d(p_2^1, p_3^1) + \dots + d(p_{N-1}^1, p_N^1)] = \\ &= \eta^m \frac{1-\eta^k}{1-\eta} [d(p_1^1, p_2^1) + d(p_2^1, p_3^1) + \dots + d(p_{N-1}^1, p_N^1)] < \\ &\leq \frac{\eta^m}{1-\eta} [d(p_1^1, p_2^1) + d(p_2^1, p_3^1) + \dots + d(p_{N-1}^1, p_N^1)]. \end{aligned}$$

Oczywiście

$$d(x^{m+k}, x^m) \leq \frac{\eta^m}{1-\eta} N\epsilon.$$

Widzimy stąd, że ciąg $\{x^k\}$ jest ciągiem Cauchy'ego. Z zupełności przestrzeni X wynika istnienie $\bar{x} \in X$, że $x^k \rightarrow \bar{x}$. Z ciągłości odwzorowania wynika $A\bar{x} = \bar{x}$.

(ii) Dowód jednoznaczności wynika z ogólnych własności granicy.

Dalej rozwinieśmy ideę Edelsteina i przedyskutujemy dalsze własności odwzorowań (\mathcal{E}, η) - jednostajnie lokalnie zbliżających.

LEMAT. Niech X będzie \mathcal{E} -łańcuchową przestrzenią metryczną zupełną, a T przestrzenią metryczną. Niech $\{A_t\}_{t \in T}$ będzie rodziną jednakowo (\mathcal{E}, η) - jednostajnie, lokalnie zbliżających odwzorowań przestrzeni X w siebie, tzn.

$$\exists \epsilon > 0 \quad \forall 0 < \eta < 1 \quad \forall x \in X \quad p, q \in K(x, \epsilon) \implies \forall_{t \in T} d(A_t p, A_t q) \leq \eta d(p, q).$$

Niech dla każdego $t \in T$ odwzorowanie $T \ni t \rightarrow A_t x \in X$ będzie ciągłe na T .

Wtedy dla każdego $t \in T$ istnieje punkt stały $\bar{x}(t)$ odwzorowania A_t , tzn. $A_t \bar{x}(t) = \bar{x}(t)$ i odwzorowanie $T \ni t \rightarrow \bar{x}(t) \in X$ jest ciągłe na T (rozwiązanie jest jednoznaczne, dla każdego $t \in T$ istnieje tylko jedno $\bar{x}(t)$).

Dowód.

Dla każdego $t \in T$ istnienie $\bar{x}(t) \in X$, takiego, że

$$A_t \bar{x}(t) = \bar{x}(t)$$

wynika z twierdzenia 1. Pokażemy tylko ciągłość odwzorowania $t \rightarrow \bar{x}(t)$. Określmy punkt t_0 i odpowiadający mu element $\bar{x}(t_0)$. Ciąg kolejnych przybliżeń utworzymy w następujący sposób:

$$x^0 := \bar{x}(t_0), x^1 := A_{t_0} \bar{x}(t_0) \dots \dots \dots, x^n := A_{t_0} x^{n-1} = A_{t_0}^n \bar{x}(t_0).$$

Z poprzednich rozważań łatwo wynika, że

$$\lim_{n \rightarrow \infty} x^n = \bar{x}(t_0).$$

Ustalmy ponownie (ε, η) dla przestrzeni X . Wówczas z faktu, że $\bar{x}(t_0) \in X$ i z ciągłości A_t wynika istnienie skończonej liczby M elementów t_k przestrzeni $X, k=1, 2, \dots, M$, takich, że

$$A_{t_0} \bar{x}(t_0) = A_{t_1} \bar{x}(t_0), A_{t_2} \bar{x}(t_0), \dots \dots \dots, A_{t_M} \bar{x}(t_0) = A_{t_0} \bar{x}(t_0) = x^0. \tag{8}$$

Stosując nierówność (7) otrzymamy

$$d(\bar{x}(t), \bar{x}(t_0)) = d(\bar{x}(t), x^0) \leq \frac{1}{1-\eta} [d(A_{t_1} \bar{x}(t_0), A_{t_2} \bar{x}(t_0)) + d(A_{t_2} \bar{x}(t_0), A_{t_3} \bar{x}(t_0)) + \dots + d(A_{t_{M-1}} \bar{x}(t_0), A_{t_0} \bar{x}(t_0))].$$

Korzystając z ciągłości odwzorowania $t \rightarrow A_t x$ dla $x = \bar{x}(t_0)$

$$\forall_{\delta > 0} \exists_{\eta > 0} d(t, t_0) < \eta \implies d(\bar{x}(t), \bar{x}(t_0)) < \delta \text{ c.n.d.}$$

Twierdzenie 2. Niech $\overline{K(0, r)}$ będzie domkniętą kulą w przestrzeni Banacha X . Niech S będzie odwzorowaniem tej kuli w przestrzeni X , posiadającym następujące własności:

- (i) $SO=0$, 0 jest elementem zerowym przestrzeni X ;
- (ii) S jest (ε, η) - jednostajnie lokalnie zbliżającym odwzorowaniem w K .

Wówczas równanie:

$$Sx + y = x$$

ma dokładnie jedno rozwiązanie dla $y \in \overline{K(0, (1-\eta)r)}$. Oznaczmy to rozwiązanie przez Ry . Odwzorowanie R posiada własności:

- 1° $RO=0$;
- 2° $\|Ry - Ry'\| \leq \frac{1}{1-\eta} \|y - y'\|$ dla $y, y' \in \overline{K(0, (1-\eta)r)}$.

Dowód. Zdefiniujemy rodzinę odwzorowań $\{A_y\}$, $y \in \overline{K(0, (1-\eta)r)}$
 $\overline{K(0, r)} \ni x \rightarrow A_y x := (y + Sx) \in X$.

Oszacujemy normę operatora S . W tym celu zauważmy, że $\overline{K(0, r)}$ jest zbiorem wypukłym w sensie Mengera, skąd wynika, że dla każdego $x \in \overline{K(0, r)}$ istnieje skończona ilość elementów p_i ,

$$x = p_1, p_2, \dots, p_N = 0$$

takich, że

$$\|p_{i-1} - p_i\| = \varepsilon_i, \text{ dla } i=1, 2, \dots, N,$$

gdzie ε_1 - pewna stała dodatnia. Dla dalszych rozważań niech ε_1 odpowiada ε z definicji odwzorowania lokalnie zbliżającego.

$$\begin{aligned} \|S\| &= \sup_{\substack{x \in \overline{K(0, r)} \\ \|x\| < 1}} \frac{\|Sx\|}{\|x\|} < \\ &< \sup \frac{\|Sp_1 - Sp_2\| + \|Sp_2 - Sp_3\| + \dots + \|Sp_{N-1} - Sp_N\|}{\|x\|} < \\ &< \eta_{\text{sup}} \frac{\|p_1 - p_2\| + \|p_2 - p_3\| + \dots + \|p_{N-1} - p_N\|}{\|x\|} = \eta. \end{aligned}$$

Korzystając z tego faktu pokażemy, że $A_y : \overline{K(0, r)} \rightarrow \overline{K(0, r)}$.

$$\|A_y x\| = \|y + Sx\| \leq \|y\| + \|S\| \|x\| < (1-\eta)r + \eta r = 1.$$

Aby wykazać, że rodzina $\{A_y\}$, $y \in \overline{K(0, (1-\eta)r)}$ spełnia założenia lematu, zauważmy, że

$$\|A_y x - A_{y'} x'\| = \|y + Sx - y' - Sx'\| = \|Sx - Sx'\| < \eta \|x - x'\|.$$

Ostatnią nierówność dowodzi się jak oszacowania normy operatora S .

Z lematu wynika, że dla każdego A_y istnieje jeden punkt stały $\tilde{x}(y) \in \overline{K(0, r)}$. Określmy operator $R: R y := \tilde{x}(y)$ tzn.

$$R y = y + S R y.$$

Z faktu, że $S0=0$ wynika $R0=0$. Udowodnimy teraz własność 2°.

Niech $y, y' \in \overline{K(0, (1-\eta)r)}$

$$\begin{aligned} \|Ry - Ry'\| &\leq \|y - y'\| + \|SRy - SRy'\| < \\ &\leq \|y - y'\| + \eta \|Ry - Ry'\|, \end{aligned}$$

ponieważ odwzorowanie S jest w kuli $\overline{K(0, r)}$ zblizajace (jw).

Stąd

$$\|Ry - Ry'\| \leq \frac{1}{1-\eta} \|y - y'\|, \quad \text{c.n.d.}$$

Uwaga. Teza twierdzenia pozostanie prawdziwa jezeli zamiast \overline{K} rozpatrywac dowolny ograniczony i domkniety zbior wypukly w X .

Nietrudno pokazac, ze prawdziwa jest, ogolniejsza w pewnym sensie wersja twierdzenia 2.

Twierdzenie 2. Niech S bedzie odwzorowaniem przestrzeni Banacha \mathcal{E} -lancuchowej X w siebie, posiadajacym nastepujace wlasnosci:

- (i) $S0 = 0$;
- (ii) $Sx + y \in X$ dla $x, y \in X$;
- (iii) S jest (\mathcal{E}, η) - jednostajnie, lokalnie zblizajacym odwzorowaniem w X ;

Wówczas równanie $Sx + y = x$ ma dokładnie jedno rozwiązanie dla $y \in X$. Oznaczmy to odwzorowanie przez Ry (rozwiązanie równania dla ustalonego y). Odwzorowanie Ry jest ciągłe w X .

Sformułujemy teraz i udowodnimy wariant twierdzenia Krasnosielskiego dla przestrzeni \mathcal{E} -lancuchowych.

Twierdzenie 3. Niech T oznacza domknięty i ograniczony podzbiór wypukły przestrzeni Banacha \mathcal{E} -lancuchowej. A i B są operatorami (nieliniowymi) określonymi na T o wartościach w X . Niech będą spełnione warunki:

- (i) $Ax + By \in T$ dla $x, y \in T$;
- (ii) operator A jest peknociągły;
- (iii) operator B jest (\mathcal{E}, η) - jednostajnie, lokalnie zblizajacy.

Wówczas istnieje co najmniej jeden punkt stały x' , tzn.

$$Ax' + Bx' = x'$$

Dowód

Z poprzednich rozważań wynika, że z założenia (iii) można wywnioskować że operator B spełnia w T globalny warunek Lipschitza ze stałą mniejszą od 1. Reszta jest wnioskiem ze znanego twierdzenia.

Przykład. Pokażemy zastosowanie podanych rozważań na przykładzie równania całkowego mieszanego typu Volterry-Fredholma zapisanego w postaci:

$$x(t,w) = z(t,w) + \lambda \int_0^t k(t,s,w) f(s,x(s,w),w) ds + \\ + \eta \int_0^\infty h(t,s,w) g(s,x(s,w),w) ds, \text{ dla } t \in [0, \infty). \quad (9)$$

Oznaczenia są następujące:

- (i) $w \in \Omega, \Omega$ - zbiór zdarzeń elementarnych przestrzeni probabilistycznej opisanej przez trójkę uporządkowaną (Ω, \mathcal{G}, P) ;
- (ii) $z(t,w)$ - jest znanym procesem stochastycznym mierzalnym;
- (iii) $x(t,w)$ - jest nieznanym procesem stochastycznym;
- (iv) jądro Volterry $k(t,s,w)$ jest mierzalnym polem losowym określonym na $\Omega \times \Delta$, gdzie $\Delta := \{(t,s): 0 \leq s \leq t < \infty\}$;
- (v) jądro Fredholma $h(t,s,w)$ jest mierzalnym polem losowym określonym na $\Omega \times \Delta_1$, gdzie $\Delta_1 := \{(t,s): 0 \leq t, s < \infty\}$;
- (vi) $f(t,x,w)$ i $g(t,x,w)$ są polami losowymi określonymi na $R_+^1 \cdot R^n \cdot \Omega$ spełniającymi następujące warunki: dla każdego skończonego $t \in R_+^1$ f i g są z prawdopodobieństwem 1 borelowskimi funkcjami x i dla skończonych wartości t i x

$$E|f(t,x,w)| < \infty \quad \text{ i } \quad E|g(t,x,w)| < \infty.$$

- (vii) λ, η są parametrami rzeczywistymi. $R_+^1 := [0, \infty)$, R^n jest n -wymiarową przestrzenią rzeczywistą. $|\cdot|$ - określa normę w przestrzeni R^n .

W dalszych rozważaniach operować będziemy przestrzenią Hilberta $M_2(0,T)$ mierzalnych procesów stochastycznych rzędu drugiego z normą określoną w sposób następujący:

$$\|x(t,w)\|_{M_2(0,T)} := \left(\int_0^T E|x(t,w)|^2 dt \right)^{1/2}, \quad 0 \leq T < \infty.$$

E oznacza wartość oczekiwaną zmiennej losowej. Przez $L_2(0,T)$ oznaczymy przestrzeń Lebesgue'a funkcji całkowalnych z kwadratem na zbiorze $[0,T)$.

Dalej stale będziemy zakładać, że pole losowe g spełnia następujące warunki Caratheodory'ego w sensie średnim: g jest ciągłym odwzorowaniem względem x w przestrzeni Hilberta pól losowych rzędu drugiego, dla prawie wszystkich $t \in [0, \infty)$ i jest \mathcal{F}_t -mierzalne dla wszystkich $x \in \mathbb{R}^n$ (\mathcal{F}_t - oznacza σ -ciało podzbiorów borelowskich w $[0, \infty)$).

Propozycja. Założymy, że są spełnione następujące założenia:

- (i) istnieje nieujemna funkcja mierzalna $g_1(t) \in L_2(0, T)$ taka, że dla prawie wszystkich $t \in [0, T]$ i wszystkich $x(t, w) \in M_2(0, T)$

$$(E|g(t, x(t, w), w)|^2)^{1/2} \leq g_1(t) + \beta(E|x(t, w)|^2)^{1/2}.$$

gdzie β - pewna stała dodatnia;

- (ii) Jądro Fredholma $h(t, s, w)$ jest istotnie ograniczone ze względu na $w \in \Omega$, istotne supremum $\|h(t, s, w)\|_\infty$ jest mierzalne na Δ_1 i spełnia warunek:

$$\|h\|^2 := \int_0^T \int_0^\infty (\|h(t, s, w)\|_\infty)^2 ds dt < \infty;$$

- (iii) jądro Volterry $k(t, s, w)$ jest istotnie ograniczone ze względu na $w \in \Omega$. Istotne supremum $\|k(t, s, w)\|_\infty$ jest mierzalne na Δ i spełnia warunek:

$$\|k\|^2 := \int_0^T \int_0^t (\|k(t, s, w)\|_\infty)^2 ds dt < \infty,$$

- (iv) pole losowe $f(t, x, w)$ spełnia w przestrzeni $M_2(0, T)$ (ε, η) - jednostajnie lokalny warunek Lipschitza, ponadto $f(t, 0, w) = 0$ dla prawie każdego $t \in [0, T]$ i prawie wszędzie na Ω ;

- (v) $m := 1 - |\lambda| \|k\| \eta - |\eta| \|h\| \beta > 0$;

- (vi) $z(t, w) \in \overline{K(0, r)}$, $\overline{K} \subset M_2(0, T)$, $r := Rm - |\eta| \|h\| \|g_1\| L_2(0, T) > 0$,

gdzie R - pewna stała dodatnia, którą zawsze można dobrać tak, aby $r > 0$.

Wówczas istnieje co najmniej jedno rozwiązanie równania (9), które zawiera się w kuli $\overline{K(0, R)} \subset M_2(0, T)$.

Dowód

Z założeń (i) i (ii) wynika, że operator Fredholma

$$F : (Fx)(t, w) := \int_0^\infty h(t, s, w) g(s, x(s, w), w) ds,$$

jest pełnociągły w $M_2(0, T)$ [7]. Z warunków (iii) i (iv) łatwo wnioskuje się, że operator V :

$$V : (Vx)(t, w) := \int_0^t k(t, s, w) f(s, x(s, w)) ds,$$

jest dla $t \in (0, T)$ (δ, η) jednostajnie, lokalnie zblizajacy w $M_2(0, T)$. Na podstawie (v) i (vi) wystarczy zauwazyć, że $Fx + Vx + z \in K(0, R)$ dla $x \in K(0, R)$ czyli operator określony przez prawą stronę równania (9) przekształca kulę $K(0, R)$ w siebie. To kończy dowód.

Uwagi końcowe

Rozważania zawarte w PROPOZYCJI uogólniają w sposób istotny pewne wyniki Tsokosa [4, 6, 8] i Padgett [4-6, 8] osiągnięte w dziedzinie losowych równań całkowych Volterry i Fredholma.

LITERATURA

- [1] Krasnosielskij M.A.: "Dwa zamiecanija o metodzie posledowatielnych približenij", Uspehi Matiem. Nauk, X, №1, 1955, 123-127.
- [2] Krasnosielskij M.A.: "Topologiczeskije metody w teorii nieliniejnych intiegralnych urawnienij", Gos.Izd.Tieh.-Teor. Lit., Moskwa 1956.
- [3] Maurin K.: "Analiza - cz. I", PWN, Warszawa 1971.
- [4] Milton J.S., Padgett W.J., Tsokos C.P.: "On the existense and uniqueness of a random solution to a perturbed integral equation of the Fredholm type", SIAM J.Appl.Math., Vol. 22, №2, 1972, 194-208.
- [5] Padgett W.J.: "On a random Volterra integral equation", Math. Syst. Theory, Vol. 7, №2, 1973, 164-169.
- [6] Padgett W.J., Tsokos C.P.: "On a stochastic integral equation of the Fredholm type", Z. Warscheinlichkeitstheorie verw. Geb. 23, 1972, 22-31.
- [7] Skrzypczyk J.: " L_m^p -stabilność w sensie średnim nielinowego stochastycznego równania całkowego", Zesz.Nauk.Pol.Śl., ser. Automatyka, №25, Gliwice 1974.
- [8] Tsokos C.P., Padgett W.J.: "Random integral equations with applications to stochastic systems", Lect.Not.Math. 233, Springer-Verlag, Berlin 1971.

ЗАМЕЧАНИЯ О МЕТОДАХ ПРИБЛИЖЕННОГО РЕШЕНИЯ НЕЛИНЕЙНЫХ ОПЕРАТОРНЫХ УРАВНЕНИЙ В \mathcal{E} -ЦЕПНЫХ БАНАХОВЫХ ПРОСТРАНСТВАХ

Р е з ю м е

Рассматривается операторное уравнение $x = AxVx$ в замкнутом, ограниченном, компактном множестве T , полного, матрического \mathcal{E} -цепного пространства. Представляются теоремы о существовании решений этого операторного уравнения и их применение для решения интегрального уравнения вида фредгольма.

ON THE APPROXIMATE SOLUTIONS OF OPERATOR EQUATIONS IN
 ϵ -CHAINABLE BANACH SPACES

S u m m a r y

The operator equation $Ax+Bx=x$ in a closed and bounded convex subset T of complete \mathcal{F} -chainable metric space has been considered. The theorems of the existence and uniqueness of a solution of the operator equation as above were given. The application of a perturbed integral equation of the Fredholm type has been presented without details.